

Kaló Béla

Oroszhon Atlantisza

A számmisztika a költő-versfordító Cseh Károly vesszőparipája, s ezúttal sem tagadja meg önmagát, negyedszázad után jelenik meg átfogó orosz költői antológia magyarul, ezúttal 25 költő 75 verse (hét meg öt is tizenkettő), s a lírikus – átültető tizenkettedik kötete egyben ez a füzet.

Cseh fordítói „légyökerei” a volt szovjet népek irodalmihoz kötődnek, az orosz irodalom mellett a kis népek költészetében is megmerítkezett, csuvas irodalmi díja bizonyíthatja állításunkat. Az *Atlantisz felé* című karcsú-keskeny kiadvány (félszáz oldalnál alig több) ugyan csak csippent – szemelget a nyilván monumentálisan terjedelmes kortárs orosz lírából, mégis képet próbál alkotni erről a világról, amelyet ismerünk ugyan, de nem mindig ismerünk el és fel.

Az orosz-szláv lélek világa. Ez köti össze a gyűjtemény valamennyi költőjét, még akkor is, ha például a két verssel jelenlévő zsidó-orosz gyökerű Jozsif Brodskij tulajdonképpen amerikai (vagy Amerikában élő) lírikusként kaphatott 1987-ben irodalmi Nobel-díjat. (*Levelek római barátomnak* című szkeptikus-groteszk-ironikus verse a Martialis-kori Róma idejéből nagyszerűen cseng össze a német Durs Grünbein *A pesszimista kor* című hasonszőrű pastiche-ával, s olvasva Baka István fordítását is, Cseh átültetése valódi trouvaille.)

Idősebb és fiatalabb alkotók opusai sorjázanak a füzetben, a korelnök Tarkovszkij (a filmrendező apja, ősi arab fejedelmi törzs leszármazottja, akinek első önálló verses-

könyve csak ötvenöt éves korában jelent meg), az orosz ezüstkor vallásos-metafizikus szemléletű halk szavú képviselője. Életérzések és személyiségek találkozásának lehetünk tanúi, műformák és habitusok affinitásáról. Alig van szabadvers, az orosz lélek keresi és szereti a rímet, a ritmusok táncát. Az aranykupolás Moszkvát látjuk, a nyírfás Oroszhont. Jóllehet a versek nagy része a hagyományos műformákban íródott, a konzervatív líra kereteit széttöri és hangvétele modernné teszi a sodrás váratlansága és érzelmi ütése.

A címről hamarjában: Alekszandr Makarov-Krotkov rövid verse is korjelző, az előszót jegyző Viczai Péter a következőt írja róla: „A szovjet-orosz hagyományokat tekintve, első látásra szokatlannak, mi több paradoxonnak tűnik a kifejezés (...) Egyszerre idézi fel egy birodalom alámerülését az idő hullámaiban, és az atlantiszi aranylásra rímelő – hajdani – aranykupolás világot.”

A szakrálist a vibráló idegesség, s profán idegesség váltja, egyre több a goteszk, a cinizmusba hajló védelmi állás. A természetközelség, a natura kitörölhetetlen ebből a költészetből, mégis mennyire merevé, statikussá válhat olykor, a lélek „identitásvesztés” pillanatában:

*Sómarta a tengerpart szegélye,
homok és kő a dagály árterén.
Olajfa áll – sápadt, mint most a fény –,
legyezőként szétnyílt terebélye.*

(Tatyjana Polatajeva: *Olajfa*)

S ott a kuriózum: Vlagyimir Viszockij! A jeszenyini sorsú színész-énekes-költővel külön is foglalkozott-foglalkozik Cseh Károly, még úgy is, hogy ő tulajdonképpen nem is par excellence versíró volt, írásai inkább dalszövegek, igaz azoknak túl jók, versszerűek.

Az egyik legjelentősebb kortárs alkotó, Leonyid Volodarszkij egyfajta új erkölcsi rendet kívánó sorai, a mondandó körét mintegy kitágítva töltést és indítást adhatnak a legfiatalabb költőnemzedéknek is:

*A Mester Margarita nélkül
Az vagyok most. Az, ki végül
Immár minden hidat felperzsel,
S ajtait zárja retesszel.
Margarita nélkül a Mester*

Mitikus és antik, biblikus és népköltészeti motívumok, a természettel mint állandó díszlettel a háttérben, s valóban egy súlyyedő világ képe, nyugat és kelet alkonya – összességében így determinálható tartalmilag e kis füzet. S bár nem úrhodik el a versekben az elmúlás tematikája – a szerepjátszás s játékosság itt-ott jelen van – az életinger-fogyatkozás néhány alkotónál tetten érhető. Fénytelenített verseket kapunk eredményül, ahogyan a fordító fogalmazza a fülszövegben: „a hajdani orosz aranylás a süllyedő Atlantisz aranylásával csillan már vissza csupán.”

Az oroszág, az orosz kultúra és irodalom sokárbócos, roppant csarnokzatának egy szegmensét tarthatja kezében az olvasó. S mint éjjelente Atlantisz a mélyből a hajósoknak, a legenda szerint fényt dereng fel, az aljról. A tudatos választás-szerkesztés is a fényre épül, s a komorló világ ellenében

idill(szerúsége)t mutat föl. Az orosz költő a metafizika rabja. Ősi-genetikus dolog ez, álom és racionalizmus határán lebegni, ahogyan az előszóban olvashatjuk: „szerelmek, másodvirágzások, aratások heve, vakító fehér telek hava, almapiroslásos, mécsellős őszi fények” szemben a groteszkké változott kesernyés, „rekedt-viszockijos” hanggal. Alámerülés és remény jelzése, dichotómiája egyben ez az antológia.

Cseh Károly magáénak vallja azt az alapelveket, hogy a versfordításban is rendkívül fontos az odaadás és elfogadás mértéke. S az, hogy az ember a natura kiszakíthatatlan része, együtt kell élni-lélegezni flórával és faunával. Ihletett „ráhangzás” szükségeltetik mindehhez, empátia, a beleérzés méltósága és rezonanciája. Oroszszá válni addig a percig, míg az átültetés, a magyartítás meg nem valósul.

A kis kötetet egy ismeretlen orosz költő *Utolsó üdvözet* című lírai darabja zárja, ezt a látomásos temetői verset Viszockij (ahogyan fordító fogalmaz: „a hírhedt költő-bárd, színész, az orosz Hamlet) sírjánál olvasta föl mindmáig anonim alkotója. Utolsó négy sora összegzi ezt a szűkhatáru antológiát:

*Testvér, ragaszkodj foggal és körömmel a léthez;
ha már halott leszel: a lényegét akkor érted.
„Maják” kazettáimon én túléltem már magam,
túléllek majd a versek is mindazt, mi hátra van.*

Apró kritikai észrevétel a végére: a füzet borítója lehetne stílusosan óaranylább, de e hiány sem vonhat le semmit a kiadvány értékéből.

(Cseh Károly: Atlantisz felé. Mai orosz költők antológiája, Z-füzetek/127, sorozatszerkesztő: Simor András, Budapest, 2008)